

Kiss Ferenc emlékülés, 2012. május 4.

Harminc esztendeje, 1982. május 5-én, a Kárpátia Étteremben gyűltek össze a Bethlen Gábor Alapítvány kezdeményezői, hogy – az akkor már több mint két esztendeje húzóódo – BGA hivatalos jóváhagyását követeljék. Azt akartuk elérni, hogy az Alapítvány legalisan folytathassa az utódállamokban élő magyar közösségek és személyiségek nemzetvédő szolgálatának támogatását. Szándékunk komolyságát jelzi, hogy a 65 alapító- aláíróból negyvenötön jöttek el a Csoóri Sándor aláírásával küldött meghívásra, vettek részt a tanácskozáson. Legalább kéttucat BM-es megfigyelő „államellenes szervezkedés” gyanújával kísérte figyelemmel megbeszélésünket, amelyen a nemzethű értelmiség színe-java – a tudósok, tanárok és a művészvilág kiemelkedő képviselőitől, a termelő szféra és az ifjabb nemzedék jó néhány tagjáig – részt vett. Ezt a szolidáris civil összefogást nacionalizmusnak bélyegző pártállami hatalom képviselői a végsőkig elleneztek, Illyés Gyula, az Alapítványt fölkaroló fő alapító, a halálos ágyán is küzdött érte. A Kárpátia-beli tanácskozásnak, illetve a Bethlen Gábor Alapítvány és a HITEL több éves létharcának – az Illyés és Csoóri köré gyűlt csapatnak – a szervezője, fő ügyvivője Kiss Ferenc irodalomtörténész tanárunk volt. Órá emlékezünk...

Személyében az elcsatolt területek magyarságának oly képviselőjét tisztelhetjük, akinek közéleti szerepvállalását szakmai teljesítménye, műveltsége, közírói és tanári munkássága, valamint a népi ellenzék „Nagy Népi Huráljában” kivívott rangja, széleskörű baráti társasága hitelesítette. A Debreceni Egyetemről a MTA Irodalomtudományi Intézetébe került ifjú tudós – a hatvanas évek elejétől, negyedszázadon át –, kiemelkedő szerepet játszott a magyar szellemi életben. Az irodalomtörténet-szi beharcok közepette részt vett az Írószövetség korabeli szabadság-küzdelmében, a jó ügyek védelmében, a népi kultúra meg a Táncház-mozgalm újáélesztésében, kiváló íróink, költőink népszerűsítésében, az ifjú tehetségek ösztönzésében. Kiss Ferenc a hatvanas évek közepén, az Eötvös Kollégiumban Verselemző Kört indított. Népszerű szemináriumát a második szemeszter után, éber pártörök – nacionalista ideológiai hatása miatt, tiltakozásunk ellenére – betiltatták. Szellemi rokonát, Czine Mihályt hívtuk meg a helyére, de kapcsolatunk vele is tovább élt, lombosodott. Mert azt nem tilthatták meg, hogy e Könyvtárban, vagy más helyt találkozzunk, tanácskozzunk, szervezkedjünk, közel negyedszázadon át, míg a sorsfordító szélütés ki nem rekesztette őt a közéletből.

A
R
C
K
É
P
E
K

A tudós-tanár és közéleti férfi emlékét idézzük 2012 máj. 4-én a Ménesi út 11-13-ban. A sokszereplős emlékülésről az MMA felvételt készít, amely a születése 85. évfordulójára tervezett Kiss Ferenc Emlékkönyv alapjául szolgál.

Bakos István

*

Szigorú kritikus, nyájás embertársunk

Emléksorok Kiss Ferencről

A napokban, Ferenczy Károly kiállításán, a zöldben álló épület képét látva eszembe jutott, hogy Kiss Feri Szentendrén a festő hajdani házáat vette meg. Mondtam is az éppen ott tartózkodó Sipos Mihálynak, akinek az ifjabb Kiss Ferenc muzsikusa a kollégája. Utána jutott eszembe, miért vagyok olyan biztos benne? Talán csak az emlékezés játszik velem, míg én előállok jól értesültséggel. A mostani beszélgetésre készülve is a visszatekintés buktatóira kellett gondolnom, s vigyáznom kell, hogy csak a kettőnk közös történetének konkrétumaira hivatkozzam. Nem tudom, hol és mikor esett meg az első találkozás, de akkor már közeleb-

bi lehetett a kapcsolatunk, mikor fölhívott Bogár utcai lakására, a Rózsadombra. Ebben a kapcsolatban bátyámnak, Nagy Lászlónak is szerepe volt, mint annyiszor irodalmi barátságaim, ismeretségeim kezdetén. Biztosan nyájas és büszke legény benyomását keltette már akkor is. Nem éreztetett kor- és tudáskülönbséget, de megérezte, hogy majd érdemes lehetek az ő kritikusi tollkése alá.

1967 januárjának első vasárnap estéjén, a debreceni történetekből már ismerős Bata Imre ült a belső szobában, öltönyhöz való nadrágban, ingben és zokniban, mint egy átmeneti szállóvendég. A Gorkij Könyvtár munkatársa lett, s az ő lakásgondjának a megoldása miatt hívott Feri, a már otthagytott rózsadombi vikendház-albérletemet adnám át Imrének, míg nem sikerül jobbat találnia. Mert nem akart a család terhére lenni, hősiesen beköltözött volna a hideg Baba utcai kuckóba is, ha közben nem adódik valami ágyra-járásfélre lehetősége a józsefvárosi Bérkocsis utca környékén. Ha akkor nem történik más, talán csak Bata Imre miatt lenne érdekes számomra, hogy megismertem a másik debrecenit, Czine Mihályt, Kiss Ferenc mellett harmadik tagját a képzelt triáznak. De már mindketőjük lényegéhez hozzátartozik bennem az a vita, melyet Nagy László *Menyegzőjéről* folytattak. Kiss Ferenc álláspontjának az 1968-ban megjelent „*Káromkodásból katedrális*” című tanulmányban található a lényege: „Az időtlenség és a végzettség nem azt jelenti tehát, hogy Nagy László az ifjak és lagzi viszonyában az élet örök és másíthatatlan törvényét példázza, inkább az erőviszonyok tragikus aránytalanságát, s így a küzdelem természetét és mértékét. Az ellentétek egységének az a joviális szemlélete, melyet Bata Imre e versből kiolvasni vél, Nagy Lászlótól merőben idegen.” Amit azon a téli estén még vitának gondoltam, nemsokára személyes ellentétté változott előttem és a nyilvánosságban. „Az ellentétek egységének joviális szemlélete,” mint szakadék hasadt közéjük, jelentvén kompromisszumkészséget, megalkuvást. Míg Ferenc, mint egy tisztaháti kuruc a tiszta szigorúság jegyében ítélte meg az embert, az író és irodalmat. Azok a szerzők voltak számára fontosak, akik ezt a próbát kiállták. S mert én azért mégis úgy fogtam föl, mint magánvéleményt, mint az igazság egyik oldalát, a vele való kapcsolatomban, lehettem az a Pál is, aki a Juhász Ferenc költészetéről írt dialógusában Péterrel szemben a megértést képviseli. Megértettem Juhász Ferencet úgy is, hogy egy újabb esztétikán kívüli támadásnak vélte a szak-

mainak szánt elemzést. S mikor Bata Imre tanulmányában Csoóri Sándort kétségbe vonta, azt én inkább esztétikai, mint emberi tévedésnek tartottam, ahogy megzavarta azt a naiv békét, melyet az irodalom tehetséges és jóra való tagjai között, mint Nagy László öccse elképzelttem, s kívántam a barátságok megtartása érdekében. Sajnos ebbe már jóval előbb belerondított a politika, mint észrevettem volna.

Nem is ezen a nyomon haladnék tovább, hanem a szentendrei ház és kert ürügyén akarok még szólni azokról az öröklött tulajdonságokról, melyek egy igazi falusi birtokon kiteljesedhetnek volna. Mentem oda néhányszor, nemcsak cseresznyeszedésre, nehéz földmunkára is. Láttam, milyen szakszerűen, árban is megfontoltan vásárol a csemeterkészetben, már szőlőt is telepített, a faültetést összekötöttük a földteregetéssel. Serényen dolgozott, ismerte a fogásokat. Szerszámokkal, a ház illő berendezésével vette körül magát, mégha a városból is, de visszatért az igazi természetbe. S nem feledte, hogy az is az egyik legfontosabb dolga. Tudta, hogy a legértelmesebb befektetés ennek a megvalósult gyermeki álmoknak a jövője. Úgy is, ha csak egy kiselejtett benzineshordó kerül a kertbe vízgyűjtőnek. Elkanyarodtunk érte Tiszafüredre Miskolcra az író-olvasó találkozóról jövet, hiszen a Péterfalváról odaházasodott asszony áthozta a saját holmijával. Az autó tetején meglazult vastehér miatt karamboloztunk, a kocsitotálkáros, ő és Buda Feri megúszták karcolás nélkül. De nekem a karom törött 1983. május 13-án pénteken délután 3 órakor, Kőbányán.

Nem sejtettük, hogy attól a májustól a harmadik nyáron, azon a szentendrei birtokon éri az agyvérzés, s minden álom egyszerre odavész, amit a házba, kertbe fektetett, az a terv, hogy kiteljesítse és befejezze eddigi munkáját, a Kosztolányi-, Nagy László- és Csoóri-monográfiákat. Várt rá a rendszer-változás is, mert kiváló stratégia, jó szervező, precíz végrehajtó, s fáradhatatlan személyiség volt. A Debreceni Irodalmi Napokra utazva látogattam meg a miskolci kórházban a koponyaműtét után. Neki kellett volna a Nagy László témában zajló eseményen a bevezető előadást tartania. Akkor kezdtek el tépdetni a bosszantóan népszerű költő tekintélyét. Sokszor gondoltam, más lenne vele, de csak egy botos, akatáskáját vállára szíjazott, néma alakkal lépkedek most is, mint utoljára a Bogár utcában.

Agh István